Григорій АРКУШИН

ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУ СУФІКСАЦІЇ В ДІЛЕКТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Хоч словотвір як окремий розділ мовознавства виділився досить пізно (50-60-ті роки двадцятого століття), однак у цій галузі вже є безперечні здобутки, визнані у лінгвістичному світі. Тепер уже ні в кого не виникає сумнівів щодо важливості і доцільності глибоких дериватологічних досліджень.

Ще на початку другої половини XIX століття П.Лавровський писав, що для порівняльного вивчення споріднених мов найважливішими є фонетика і словотвір (цит. за: [10: 57]). На жаль, і через століття, як зазначав відомий український дериватолог І.Ковалик, "у слов'янському порівняльному мовознавстві в процесі порівняльно-історичного дослідження слов'янських мов рідко притягаються особливості словотвору" [11: 5].

"Процес словотворення, - як справедиво вважає П.Ковалів, – це один із найважливіших процесів розвитку мови" [12: 70]. А найбільш продуктивним для іменників і прикметників української мови, як і для інших слов'янських, є суфіксація. О.Синявський з цього приводу писав так: "Творити нові слова наростками [...] – значить робити тільки нові сполучення уже відомих елементів, відомих в інших словах, тобто, виходить, не нових для пам'яті й свідомости. І от не так великим числом наростків в українській мові [...] витворено тисячі нових слів" [19: 112]. Такої ж думки і С.Самійленко: "Словотворча система, в тому числі й суфіксація, відкриває майже необмежені можливості для творення нових слів і нових відтінків в їх значенні та стилістичному використанні" [18: 57-58]. А Я.Закревська констатувала, що суфіксальний іменниковий словотвір, "як свідчить матеріал, є найбільш поширеним способом словотвору в народно-розмовній мові" [8: 5]. Отож, охарактеризуємо принципи аналізу суфіксації в діалектологічних дослідженнях і подамо вимоги до них.

Якщо дослідниками літературного словотвору вироблено методологію таких студій, принципи аналізу, то, на жаль, не всі ще діалектологи правильно визначають об'єкт і предмет дериватологічних досліджень. Далі покажемо це на конкретних прикладах.

Словотвір

Про те, що видатні українські мовознавці К.Михальчук і Є.Тимченко надавали словотвору важливого значення, свідчить їхня "Програма до збирання діалектичних одмін української мови"

[15]. У ній виокремлений розділ “Формування слів”, що скадається з підрозділів відповідно до частин мови; групи питань нумеруються арабськими цифрами, а підпитання буквами українського алфавіту, які, у свою чергу, зрідка поділяються на дрібніші питання, позначені грецькими буквами. Для прикладу наведемо підрозділ з меншою кількістю питань:

“І. В нижчеподаних речівниках *мужеського роду*, яку чути кінцівку в 1-му відмінку в таких ось випадках:

[...]

7) Як скажуть у Вас, напр.:

а) кова**áль** чи кова**áч**; руба**áль**, руба**áльник** чи руба**áч**; копа**áль**, копа**áльник** чи копа**áч**?

б) попиха**áйло** чи попúха**áч**, поган®**йло** чи погóн**ич**?

в) покýп**ель** чи покупа**áч** або покупé**ць**?

г) щуп**íль** чи щупа**áк**?” [15: 80-81].

Порівняйте питання, що стосуються словотвору прикметника:

“§127. Так само як і речівники, часом і прикметники одного кореня й значіння по різних говірках не однакові мають кінцівки (суфікси, наростки); як у Вас, напр., говорять:

[...]

5) Чи скажуть у Вас: бáб**йачий** чи бáб**ський**, дúт®**чий** або дит**úнячий** чи дЊць**кий** (дЊт**ський**), жáб**йачий** (жаб**úний**) чи жаб**ський**, кон®**чий** чи кíн**ський**; во®**чий** чи во®ць**кий**, жебрá**чий** чи жебрá**цький**, козá**чий** чи козá**цький**, дів**óчий** чи дів**óцький**?” [15: 90-91]. Автори розробили окремий підрозділ “Форми здрібнїлости й згрубілости” [15: 95-100]. Таким чином пропонувалося зафіксувати словотвірні форми 944 іменників і 194 прикметників; при сумлінному заповненні цієї програми дослідник отримував багатий матеріал для студій над говірковим словотвором.

Але просто зафіксувати деривати – це одна справа, а зробити їхній опис – це інша, набагато важча і важливіша. Тому зі становленням словотвору як лінгвістичної дисципліни перед ученими постало питання – як описати дериваційні процеси? Майже півстоліття тому І.Ковалик зазначав, що “в мовознавчій науці класифікація всієї системи словотворчих формантів ще всебічно не вивчена” [9: 49]. І тоді ж у праці “Вчення про словотвір” він запропонував різні підходи до класифікації словотворчих засобів.

Насамперед І.Ковалик радив окремо аналізувати суфікси кожної частини мови, напр., іменників, прикметників, дієслів і т.д.; у складі іменникових утворень пропонував розглядати суфікси іменників чоловічого, жіночого та середнього родів; за походженням та поширенням можна говорити про загальнослов’янські, загальногерманські, а то й загальноіндоєвропейські та специфічні суфікси, які виникли на ґрунті однієї мови; пропонувалося розрізнення словотворчих від формотворчих суфіксів; давалася порада характеризувати продуктивність суфіксальних формантів; крім цього, потрібно розрізняти одноморфемні прості суфікси від складних чи поширених; виділяти суфікси загальнонародної мови та

місцевих діалектів; окремо характеризувати одиничні наростки від множинних; а ще деякі лексикографи розрізняли лексичні від лексико-граматичних суфіксів [9: 49-54].

Як бачимо, єдиної класифікації ще не було вироблено не тільки для характеристики народної мови, а й літературної. У нашому ж повідомленні зупинимося на аналізі принципів класифікації суфіксів у діалектологічних дослідженнях.

На жаль, і нині актуальною залишається констатація С.Бевзенка з початку вісімдесятих років минулого століття: "Українська діалектна мова на рівні словотвору досліджена ще слабо" [1: 88]. І дійсно, дуже мало студій про говіркову деривацію. У діалектологічних монографіях словотвору відводиться мало місця. Варто навести критичні слова польського дослідника В.Цирана, які повністю стосуються й описів українських діалектів: у монографіях, присвячених аналізові говірок, в основному описується фонетика, робляться принагідні зауваження щодо флексії і вміщується словничок, а зі словотвору, якщо і є згадка про нього, подається тільки творення назв жінок, дочок і синів та ще побіжно розглядаються іменники зі значеннями здрібнілості і згрубілості [21: 5]. Що ці слова відповідають дійсному станові досліджень, видно з наступних прикладів.

1. У дослідженні, надрукованому 1915 року, "Говірка села Михиринець Староконстантинівського повіту Волинської губернії" [5] С.Гаєвський спершу описує фонетику говірки (126-135с.), далі йде розділ "Морфольоґія" (135-142с.), після нього вміщено "Словничок" (143-148с.). У розділі "Морфольоґія" виділений підрозділ "Словотвореннє речівників" (138-139с.), де на початку автор зауважує: "Великих одмін у словотворенні в говірці названого села від загальних рис говірок східно-полудневої части української мови не зауважується". Ніде не зазначаються способи словотвору, а тільки в довільному порядку перераховуються суфікси і наводяться приклади, при цьому суфікси часто виділені неправильно: хаба́рн**ик**, вязáльн**ик**, полуд**ник**, полу́д**ень**, смітн**ик**, виш**няк**; пор., напр., ще таке твердження: "Кінцівка **їй ий** на зразок кінцівки прикметника, але вже із значіннєм речівника муж.р.: горд**ій**, порубі**й**, крутí**й**, гуме́нн**ий**, вартов**úй**, ставнúч**ий**, польов**úй**, загребéльн**ий**, наконéчн**ий**"; пор. ще: "Речівники сер. р. на **ня**: котен®, москален®, вовчен®, качен®, собачен®, пане^{и}н®; а також – тімня, вімня, сімня, пóлумня, підслýхуваня, молоті'ня, полюва'ня, горан®" [5: 138].

2. Значно детальніше (і по-своєму оригінально) проаналізований словотвір у працях І.Верхратського, зокрема "Про говор долівський" [4], "Говір батюків" [2], "Знадоби до пізнання угорско-руских говорів" (ч.І і ІІ) [3], хоч такій характеристиці – знову ж – відведено значно менше місця, ніж фонетиці та морфології. Так, характеризуючи долівський говір, І.Верхратський виділяє окремий розділ "До пнетвору", на початку якого подає загальну характеристику словотвору, вказуючи на ті риси, якими ці говірки вирізняються серед інших груп говірок, напр.: "В творні пнів

находимо тут декотрі вирази з примітними наростками як: (на)*продáй, дрыгéль, вурубéль, вытрикýш, плугáтыр', ґалáйда, вступень; пысчáра, плягýра, сЦкань, мурайка, капýлка; мышýрко, корóвско, пáство. – мóучкій, корóвскій* і пр. Deminutiva на *ойко, ейко, ойка, ейка, ойкій, ейкій,* місто на *онько, енько, онька, енька, онькій, енькій* пр. *хльібóйко, свáтойко, головóйка, постілойка; подвірóйко, сьніданейко; дрібóйкій, сівéйкій.* Із зсувок замітнїші: *стрілíпліт, лупíкобыла, купíтел‰га* – тож приложники злучені з приіменником *під* для означення барвы спідної стороны пр. *підчервон®вый, підпáлистый;* слова зложені з приставкою як: *че-пірицы, ка-чарýпа, ха-мéрдє*" [4: 6].

Крім цього, подано ще окремо "Декотрі замітнїйші наростки" сущників, тобто іменників: для назв чоловічого роду дається 19 суфіксів із прикладами, для іменників жіночого роду – 20, для іменників середнього роду – 7 (у більшості суфікси подаються у реставрованій праслов'янській формі) [4: 54-57]. Порівняйте ще загальну характеристику словотвору "угорско-руских говорів": "Що до пнетвору згадати тут належить про наростки *аш, ош, уш,* пр. *косáш* мад. kaszás (= косар), *вартáш* (= вартівник), *мяс®рош* мад. mészáros (= мясар, різник), *вербýнкош* (що вербує) Werber, *лахмáнюш* lumpiger Kerb; про сущики на *ів* як *берів, бірів* (biró), на *ук* пр. *ястрябýк,* на *ик* пр. *вíтрик*, на *ава* пр. *прóщава*" [3: I: 3].

3. Звернемося до праць, що характеризують говірки Західного Полісся або з контактуючих територій.

В описах говірок, що належать до різних українських діалектів, О.Горбач після детального аналізу фонетики і морфології стисло характеризує словотвір, указуючи в основному на диференційні риси. Так, у дослідженні "Західньо-поліська говірка села Остромичі, кол. повіту Кобринь" він пише: "У словотворі відмітимо суфікси: -иско (*гречйАниско, жИтниско, картОплиско, коноплИско, овс'Аниско, пожАриско, прос'анИско // топорИшче*), -ук (*вепрУк, дит'Ук*), -уха (*квоктУха, молодУха, поскрІбтуха, попрадУха*), -ен'а (для малят: *буснен'А, качен'А, курен'А, пташен'А, сарнен'А, собачен'А*), -овати (*вфундовАти, жировАти, квитовАти, вИшмарговати*), -оватий (*дерешовАтий*), постфікс –с'а в неозначених займенників-прислівників (*йакИйс'а, колИс'а* – після голосного звичайно –с': *йакАйас'*, подібно зрештою як і в дієслів: *нестИс', несУс' // несЕц'ц'а, несУц'ц'а, несЕс'с'а*) як і прикметниково-прислівникові форми типу: *блИз'кий, -з'ко, нИз'кий, -з'ко, нИжн'ий, вЕрхн'ий, перЕдн'ий, пувтрет'А*" [6: 6].

4. Окремих праць, присвячених словотвору говірки, не так уже й багато. Їхня структура свідчить про довгі шляхи вироблення методології таких досліджень.

Так, у невеликій статті "Словотвір говірок волинського Надбужжя" [13] М.Корзонюк насамперед виділяє суфікси іменників, які "мають певне експресивне забарвлення", при цьому не розрізняючи основний вияв суфікса від його фонетичних варіантів, напр.: -ай (*глухмáй, варґáй*), -инь

(*сьлЎпатинь*), -ух (-юх) (*сплюх, ва́нтух, ла́йтух*), -ур, -ур(а) (*ба́бур, фа%ра*), -ас (*бі́мбас, ла́гас*) та ін. [13: 156]. Як бачимо, серед прикладів є такі, у яких відбувся випадковий звуковий збіг фіналі слова і якогось суфікса, зокрема у запозичених словах.

Порівняйте ще таке спостереження автора: "Близьким до –иск(о), -е́ск(о) є наголошений суфікс –ськó, який, можливо, є видозміненою формою попередніх. Від іменників 1-ої відміни він утворює назви осіб і конкретних предметів з відтінком співчутливості: *бабськó, дитинськó, худубськó, хатськó, сулумськó.* Тут, очевидно, зі зміною закінчення і переміщенням наголосу відбулося стягнення основи. Внаслідок таких змін іменники із суфіксом –ськó не мають форм непрямих відмінків" [13: 157].

Зауважимо, що в західнополіських говірках деривати *бабс'кó, коровс'кó*, на відміну від західноволинських, мають лише значення згрубілості, зрідка вживаються і в непрямих відмінках.

5. Більшим і детальнішим є дослідження В.Покальчука "Спостереження над суфіксальним творенням іменників у надсарнських говірках на Волині" [17]. Автор окремо виділяє суфікси для творення

- назв осіб за родом їхньої діяльності чи за певним становищем;
- назв конкретних предметів;
- суфікси суб'єктивної оцінки;
- суфікси, що надають дериватам значення зменшеності чи здрібнілості, пестливості;
- збільшеності, згрубілості, зневаги;
- найтиповіші малопродуктивні суфікси;
- непродуктивні суфікси [17: 52-56].

У висновках В.Покальчук пише: "Іменникові суфікси в надсарнському говорі досить різноманітні, але їх значно менше, ніж у сучасній українській літературній мові, і характеризуються вони більшою архаїчністю. У говорі майже не трапляється суфіксів іншомовного походження. [...] Незначна кількість у говорі і суфіксів, за допомогою яких утворюються назви з абстрактним значенням.

Група суфіксів на означення зменшеності, пестливості є кількісно найбільшою і найпродуктивнішою в говорі, особливо характерна вона для іменників жін. роду – назв істот, переважно людей.

У групі іменників середн. роду цікавими є специфічні форми іменників – назв спорідненості з модифікованими суфіксами (*матерс'кó, папичé, свекрушнó, бабзнó*), які виникли внаслідок складних фонетико-морфологічних процесів" [17: 57].

6. Як одне з найкращих опрацювань діалектного словотвору є стаття І.Ковалика "Іменниковий словотвір у говірці с.Бітлі на Львівщині" [10]. Автор зазначає, що "вихідною величиною для вивчення іменникового словотвору с.Бітлі буде словотвірний тип з його трьома основними конститутивними елементами: 1) афіксальна частина; 2) лексико-

словотвірна структура твірної основи; 3) відповідне лексикословотвірне значення (дериватема)" [10: 59], тобто автор вирішив свої теоретичні засади реалізувати на практиці, описуючи дериваціо іменників однієї говірки.

Далі автор перераховує всі суфікси, що служать для творення таких, за визначенням автора, словотворчих груп:

- агентивно-професійні назви осіб;
- національно-територіальні назви осіб;
- атрибутивні назви осіб;
- назви осіб за ознакою споріднення або свояцтва;
- назви неживих предметів і абстрактних понять;
- назви рослин, дерев та грибів;
- назви приміщень, вмістилищ, сховищ, загонів для тварин тощо;
- назви абстрактних понять;
- множинні назви;
- збірні назви;
- одиничні назви;
- аугментативні словотвірні типи;
- здрібнілі іменникові утворення [10: 59-61].

Як бачимо, це один із небагатьох найдетальніше розроблених описів словотвору говірки. Очевидно, щоб не виходити за розмір статті, автор в одному ряду подає відіменникові, відприкметникові і віддієслівні деривати, пор.: "Чимало словотвірних типів є серед назв за ознакою с п о р і д н е н н я або с в о я ц т в а з суфіксами *–ак, -ан, -ич, -ец', -ук, -аник (-анк-а)*: *свойáк; крайáн (крайáнка), фамілійáн (фамілійáнка),* пор. ще *крéўний – крéўна; рóдич, братáнич* і *братáнêц' (братанка), се^{и}стрінêц' (се^{и}стрінка* і *се^{и}стрúчна), выгодóванêц'...*" [10: 60].

7. В узагальнюючих працях з української діалектології при характеристиці, наприклад, західнополіського словотвору вказуються тільки диференційні риси.

Ф.Жилко у "Говорах української мови" пише: "Досить продуктивними для цих говірок (як і для частини середньополіських) є суфікс ***–ис'к-***, що утворює іменники середн. роду. Наприклад: *йачн**ис'к**о (йачмéн**ис'к**о), бурáчн**ис'к**о, гречн**úс'к**о, прос'ан**úс'к**о, пасов**ис'к**о, пожар**ис'к**о* та ін.

На відміну від літературної мови, в західнополіських говірках суфікс ***–ис'к-*** надає іменникам чоловічого роду значення пестливості. Крім того, цей же суфікс, як і в літературній мові, означає збільшеність або зменшеність. Наприклад: *вуж**úс'к**о, топор**úс'к**о, хлопч**úс'к**о, д'їўч**ис'к**о* та ін." [7: 45-46].

Зауважимо, що в західнополіських говірках нами не зафіксовано жодного іменника чоловічого роду із суфіксом **–ис'к-о**, що мав би значення пестливості, а також відсутнє значення зменшеності.

Особливості поліського словотвору відзначає С.Бевзенко в "Українській діалектології", зокрема він пише: "Можна допускати, що

порівняно меншою чіткістю характеризуються поліські діалекти, які, як і в словозміні, частково прилягають до південно-західних (волинсько-поліські і підляські говірки), а частково – до південно-східних (східнополіські говірки), хоч, безсумнівно, мають і питомі своєрідні риси в системі словотвору" [1: 90-91]. А волинсько-поліські говірки характеризує "поширеність, як і в південно-західних діалектах, іменникових утворень із суфіксом *–иско* відповідно до утворень із суфіксом *–ишче* в інших поліських та південно-східних діалектах" [1: 207].

Позитивно оцінена діалектологами узагальнююча праця Я.Закревської "Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті" [8]. Багаторічна плідна праця над II томом Атласу української мови – від збирання матеріалу експедиційним методом і до картографування (в АУМ із 33 словотвірних карт 22 укладені Я.Закревською) – дозволила авторці зробити ґрунтовне узагальнююче дослідження зі словотвору західноукраїнських говірок. При цьому зазначається: "Не маючи змоги представити словотворчу систему іменника в усій її складності і багатогранності, свідомо обмежуємося аналізом лише суфіксального іменникового словотвору" [8: 5].

У праці подані теоретичні засади аналізу словотвору та охарактеризовані особливості суфіксального словотворення таких лексико-семантичних груп: назви місця, назви діючої особи, збірні й одиничні назви, народні назви рослин. Подано цікавий розділ "Характерні особливості діалектного словотвору і основні тенденції його дальшого розвитку". У висновках Я.Закревська пише: "Найбагатшою і найбільш різноманітною серед діалектних груп української мови з погляду словотворчих особливостей є південно-західні говори і, зокрема, говори карпатського ареалу, що зумовлено рядом як внутрішньомовних, так і позамовних факторів. У багатьох випадках словотворчі і лексичні ареали не накладаються, що свідчить про територіальну диференціацію словотворчих структур, незалежну від диференціації лексичних діалектизмів навіть на означення тих самих понять чи реалій" [8: 154].

Як бачимо, діалектологи по-різному характеризують діалектний словотвір, але спільне те, що майже в усіх працях представлена не система словотвору, а подані лише диференційні риси, якими говірки відрізняються від літературної мови. При такій методології поза увагою залишаються риси, спільні для обох систем – діалектної і літературної. У багатьох дослідженнях літературна мова ставиться вище від діалектної, іноді (і таке буває) перша іменується "правильною", а друга "неправильною".

Оминувши спільні риси, дослідники порушують системний опис: з таких студій не зрозуміти, чи вживаються в говірці й інші загальнонародні словотворчі афікси. Свідомо чи несвідомо народна мова збіднюється, з неї вилучаються елементи, які перейняті літературною мовою саме з говірок, адже літературна мова виникла насамперед на діалектній основі, а формування загальнонародної мови полягало у піднесенні говіркових рис

до рангу наддіалектних. Тому порівняння діалектної мовної системи з літературною, виявлення лише їхніх відмінностей може призвести до необґрунтованих і ненаукових висновків. Отже, системний опис говірки порівняно з диференційним є повним, а отже, і об'єктивним. Саме такий шлях досліджень обрали видатні польські та російські діалектологи.

Системний опис словотвору говірки чи говору передбачає аналіз усіх способів словотвору (а не тільки суфіксального як найбільш продуктивного), усіх словотворчих засобів, незалежно від того, чи вони вживані в літературній мові, чи ні, адже літературна мова і діалектна – це дві самодостатні мовні системи, які розвиваються паралельно, при цьому на сучасному етапі тільки дещо впливаючи одна на одну.

Друга обов'язкова умова – це врахування частиномовної приналежності твірної основи, тобто не подавати в одному ряду такі, наприклад, деривати з суфіксом **-ак**: *вѡлин'áк, пасербнáк, шул'áк, дубчáк, красн'áк, б'іл'áк, стуйáк, б'ійáк* [17: 54] чи зі суфіксом **–к-а**: *мúска, колúска, пóдýшка, перéпустка, пóсвідка, примáнка, склáдка, гр®дка* [14: 355]. Тому серед похідних і виділяються відіменникові утворення (відсубстантивні, деномінативи), відприкметникові (деад'єктиви), віддієслівні (девербативи), відзайменникові, відчислівникові і т.д.

Третя обов'язкова умова – це виділення словотвірних типів, що передбачає в аналізованих утвореннях наявність трьох складників: спільна афіксальна частина, спільне лексикотвірне значення і однакове частиномовне походження. При цьому варто враховувати і наголошування. Наприклад, такі деривати *бабс'кó* 'огрядна баба', *коровскó* 'велика стара корова', *коробс'кó* 'велика коробка', *хац'кó (хат + с'к-о)* 'велика хата', *вóйс'ко* 'військо' утворені за допомогою суфікса **–с'к-о**, але не всі вони становлять один словотвірний тип, оскільки значення збільшеності і згрубілості відсутнє в утворенні *вóйс'ко*, про що свідчить і наголос: в усіх попередніх наголошується закінчення, а в ньому – накореневий наголос.

Одне із найважливіших завдань – це найбільш раціональна характеристика суфіксів, тобто вироблення певної системи, за допомогою якої найкраще була б представлена суфіксація. Минуло понад півстоліття з часу опублікування таких порад: "Іменникові, як і інші, суфікси можна класифікувати в двох планах: 1) характеризувати окремі суфікси і ті значення, з якими вони можуть пов'язуватися [...], і 2) систематизувати суфікси за певними більш-менш чітко виявленими семантичними групами, визначаючи роль і ступінь поширення кожного з них у даній іменниковій групі. При обох класифікаціях неминучі повторення: у першому випадку – семантичних іменникових груп, у другому – окремих суфіксів у різних групах, але другий план дає чіткішу картину засобів збагачення мови" [14: 348-349].

Саме цей другий план класифікації суфіксів і був прийнятий українськими, російськими і білоруськими дериватологами. Однак польські вчені розробили свій принцип аналізу. Наприклад, Р.Ґжеґорчикова і

Я.Пузиніна у монографії "Словотвір сучасної польської мови" ("Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego") [22] подають як заголовок "Formanty z podstawowym *–b-*", а в підзаголовку "Formant <*-ba-*>" і його різновиди – "Warianty *–ba, -oba*" [22: 52].

Ще приклад: "Formanty z podstawowym *–c-*. Formant <*-ca*>. Warianty: *-ca, -erca, -awca, -owca*". І далі окремо характеризується кожен формант, при цьому спершу подаються *Derywaty odczasownikowe*, опісля *Derywaty odrzeczownikowe*, потім *Derywaty odprzymiotnikowe* [22: 53-57].

Якщо подавати суфікси за лексико-семантичними принципами, як це прийнято тепер у більшості досліджень з українського діалектного словотвору (напр.: суфікси для утворення назв діяча; для утворення назв людей за різними ознаками; для утворення назв тварин; назв конкретних предметів; узагальнених назв; абстрактних назв; на означення опредмеченої дії і т.д.), то, на нашу думку, теж буде певною мірою порушена системність, адже буде незрозуміло, чи це один і той же суфікс у різних типах, а чи це різні афікси, тобто не буде представлена ні багатозначність, ні омонімія словотворчих засобів. Наприклад, західнополіські відсубстантивні утворення з суфіксами-омонімами **–ин-а** мають значення:

- одиничності (*картопли́на, горошина́*);
- збірності (*бере́зина, граби́на*);
- прихильності і співчуття (*сироти́на, сороча́на*);
- збільшеності (*дом'і́на, холод'і́на*);
- з нейтральним значенням (*рабри́на, страми́на, доли́на, крайі́на*);
- у назвах рослин (*ожи́на, ведме́дина*);
- у назвах м'ясив (*свини́на, барани́на*).

Подаючи ці деривати за семантичними значеннями, наведені вище суфікси-омоніми **–ин-а** попадуть у різні групи і за написанням та вимовою сприйматимуться як один суфікс. Тому, на нашу думку, краще ці суфікси-омоніми подавати в одному ряду, позначаючи так: **-ин-а$_1$, –ин-а$_2$, -ин-а$_3$, -ин-а$_4$** і т.д. Отже, і вся суфіксація повніше буде охарактеризована, якщо її подати за суфіксами, а для зручності у користуванні афікси розміщувати в алфавітному порядку, при цьому вказуючи всі словотвірні типи та їхню продуктивність.

Якщо дослідників ономастики можна ще зрозуміти, коли вони подають в одному ряду такі гідроніми з суфіксом **–ин**: *з. Дейне́чина, пер. Во́вчин, оз. Пу́пчино, кол. Ко́лчин, оз. Коло́дчина, р. Коріччина, р. Мерличина* [20: 180], то ніяк не можна кваліфікувати апелятиви *чел'ади́н, волоси́н', сосни́на, гожи́на, господи́н'а, вечори́ни* дериватами із суфіксом **–ин**, не врахувавши м'якості кінцевого приголосного і закінчення, незважаючи на те, що це всі відсубстантивні іменники, тому потрібно словотворчі форманти виділяти як окремі афікси, відповідно суфікси **–ин, -ин', -ин-а$_2$, -ин-а$_6$, -ин'-а, -ин-и**.

Щоб установити зв'язок аналізованого типу з такими ж типами інших діалектів та мов, необхідною умовою є представлення паралелей з інших українських говорів та з інших слов'янських мов, починаючи з контактних зон. А у висновках до кожного підрозділу подавати, напр., такі узагальнення:

1. назви зі значенням збірності творяться за допомогою суфіксів: **-в-а** (*мушва́*), **-ин-а$_2$** (*осі́чина*), **-й-а** (*ку́пйа*), **-к-а$_3$** (*стол'а́рка*), **-н'-а** (*солдатн'а́*), **-от-а** (*парубо́та*);

2. фемінітиви творяться за допомогою суфіксів: **-а** (*кума́*), **-ин'-а** (*господи́н'а*), **-их-а** (*кроли́ха / короли́ха*), **-иц'-а** (*дохтори́ц'а*), **-к-а$_2$** (*гучи́тел'ка*), **-ш-а** (*коменда́нша*).

Потрібно окремо виділити високопродуктивні, продуктивні, малопродуктивні та непродуктивні словотвірні типи; крім того, подати рідковживані суфікси та уніфікси. Саме таке представлення суфіксації буде повним і об'єктивним.

Насамкінець процитуємо слова видатного вченого І.Огієнка: "Словотворення літературної мови наслідує словотворення народне, і в цій ділянці вплив живої мови був і буде дуже корисний; на жаль, тільки, літературна мова ще не використала всіх засобів словотворчих, що маємо в живій мові" [16: 79]. Отож, сподіваємося на дальше збагачення літературної мови випробуваними часом словотворчими засобами наших говірок.

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. – К.: Вища школа, 1980. – 246С.
2. Верхратський І. Говір батюків. – Львів, 1912. – 307С.
3. Верхратський І. Знадоби до пізнання угорско-руских говорів. – Ч.І. Говори з наголосом движимим. – Львів, 1899. – 276С. ; Ч.ІІ. Говори з наголосом сталим. – Львів, 1901. – 280С.
4. Верхратський І. Про говор долівський // Записки Наукового товариства імени Шевченка. – Т.XXXV і XXXVI, кн. III і IV. – Львів, 1900. – С. 1-128.
5. Гаєвський С. Говірка села Михиринець Староконстантинівського повіту Волинської губернії // Філологічний збірник пам'яти К.Михальчука. – Видання Українського Наукового Товариства у Києві. – К., 1915. – С. 123-149.
6. Горбач О. Західньо-поліська говірка села Остромичі, кол. повіту Кобринь. – Мюнхен, 1973. – 64С. (Відбитка з „Наукових Записок" УТГІ, т.XXV).
7. Жилко Ф.Т. Говори української мови. – К.: Рад. школа, 1958. – 172С.
8. Закревська Я.В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. – К.: Наук. думка, 1976. – 163С.
9. Ковалик І. Вчення про словотвір. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1958. – 78С.
10. Ковалик І.І. Іменниковий словотвір у говірці С. Бітлі на Львівщині // Українська діалектна морфологія. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 57-61.

11. Ковалик І.І. Особливості іменникового словотвору східнослов'янської мовної групи // Питання слов'янського мовознавства. – Книга 9. – 1963. – С. 3-17.
12. Ковалів П.К. Українська мова. – Нью-Йорк, 1966. – 219С.
13. Корзонюк М.М. Словотвір говірок волинського Надбужжя // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези доповідей і повідомлень XV Республіканської діалектологічної наради. – Житомир, 1983. – С. 156-158.
14. Курс сучасної української літературної мови. – Т.І. – К.: Рад. школа, 1951. – 519С.
15. Михальчук К., Тимченко Є. Програма до збирання діалектичних одмін української мови. – Київ (без вказівки року видання). – 202 + IV с.
16. Огієнко І. Історія української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – 294С.
17. Покальчук В.Ф. Спостереження над суфіксальним творенням іменників у надсарнських говірках на Волині // Українська діалектна морфологія. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 52-57.
18. Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови. – Ч.1. – К.: Рад. школа, 1964. – 234С.
19. Синявський О. Норми української літературної мови. – Стейт Каледж, Па, 1967. – 363С.
20. Українська діалектологія і ономастика. – К.: Наук. думка, 1964. – 227С.
21. Cyran W. Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich. – Łódź, 1977. – 138s.
22. Grzegorczykowa R., Puzynina J. Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego (Rzeczowniki sufiksalne rodzime). – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979. – 325s.